

Âşık Huzûrî

Yrd.Doç.Dr.Hayrettin RAYMAN (*)

Gerçek adı Ali Huzûrî Coşkun olan âşık, Artvin ili, Yusufeli ilçesi, Zor köyünde doğmuştur. Şairin doğum tarihi konusunda araştırmacılar değişik tarihler öne sürmektedir. Bunlardan Hikmet Dizdaroğlu¹ 1887 tarihi üzerinde dururken, Pertev Nailî Boratav² 1885'i önermekte, İlhan Başgöz³ de aynı tarihi kabul etmektedir.⁴

Babası Kavasogullarından Mustafa Keşfi'dir. Özel hocalardan dersler alan ve iyi bir medrese öğrenimi gören Keşfi ondört yaşlarında şiire başlar. Saz ustası Âşık Mâhirî, söz ustası Âşık Muhibbî'dir. Bu âşıkların dışında Zor köyünde Şerifi, Yarımî, Nihanî, İznî, İlhamî, Zuhûrî, Derya, Fakirî, İzharî gibi halk şairleri yaşamıştır. Annesi de yine aynı köyden Mehmet Pehlivan'ın kızı Esmâ Hanımdır.

Huzûrî'nin büyük şair olmasında hem aile, hem de sosyal çevresinin büyük rolü olmuştur. Mustafa Keşfi, büyük kardeşi Ali'nin Doksanuç savaşı'ndan sonra Bergama'ya yerleşip bir daha dönmemesi üzerine oğluna kardeşine olan sevgisini belirtmek için "Ali" adını vermiştir. Huzûrî, yedi yaşında medrese öğrenimine başlar. Şiir söyleme ve atışmaya hevesi yüzünden medrese öğrenimini bırakır. İlk destanı olan Şatı destanını on yaşında iken söyler.⁵ Medrese öğrenimi yıllarında sadece Erzurum ve Artvin illerini gezen Huzûrî, medreseden ayrıldıktan sonra, bu gün sınırlarımızın dışında kalan ve Türklerin yoğun olarak yaşadığı yerler olan Batum, Sohum, İstavropol, Akmesic, Kefe, Sivastopol vb. yerleri dolaşır.

*Atatürk Ün. Erzincan Eğitim Fak. Öğr. Üyesi

¹ Hikmet Dizdaroğlu; Yusufelili Ali Huzûrî Coşkun. Ankara 1949 s.12

² Pertev Nailî Boratav- Halil Vedat Fıratlı; İzahlı Saz Şiiri Antolojisi, Ankara 1943, s.200.

³ İlhan Başgöz; İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi, İstanbul 1968, s. 191

⁴ M. Fahrettin Çelik (Kırzioğlu); Yaşayan Âşıklarımızın En Ustası Yusufelili Huzûrî. Tarihten Sesler Mecmuası, s. 1-5.

⁵ Hikmet Dizdaroğlu; a.g.e. s.15

Önce İhrakî mahlasını kullanırken, babası tarafından bu mahlas Huzûrî'ye çevrilir.

Birinci dünya savaşı yıllarında askerliğini iâşe subayı olarak yapar. Melo, Hınıs ve Bayburt cephelerinde savaşır. Erzurum'un Ermeni kuvvetlerinden temizlen-mesinden sonra (12 Mart 1918) askerliğini bitirerek köyüne döner. Artık evlenme ça-ğına gelmiştir. Komşuları Ali Ağa'nın kızı Fatma Hanımla evlenir. Şavşat'ın ilçe olmasıyla beraber nüfus memuru olarak tayin olur. Fakat memuriyet hayatından sıkılır. Kısa bir süre sonra ayrılır. Fakat tekrar memuriyet döner. Bu kez Yusufeli tapu memurluğuna atanır. Memuriyet hayatına 1930 yılında bir daha dönmek üzere son verir. Rahatça gezip dolaşmağa başlar. Kışın imamlık yapar, yazın sazı ile yurtiçi ve yurtdışı gezilerine çıkar. Soyadı kanunundan sonra karakterine uygun olarak 'Coşkun' soyadını alır. 23 Eylül 1951 yılında pazar günü Artvin Devlet Hastanesi'nde ölür.

Edebî Kişiliği: Huzûrî, hem hece hem arûz ölçüsünü kullanır. Arûzlu şiirlerinin heceli şiirlerden fazla olduğu iddia edilmektedir. Arûzlu şiirlerinin tamamına kaynaklarda ve sözlü gelenekte rastlamamız mümkün olmamıştır. Kaldı ki bu görüşler doğru olmayabilir. Çünkü heceli şiirler dilden dile dolaşırken unutulmuş olabilir. Şairin çok sayıda arûzlu şiirinin olmasını gördüğü oniki yıllık medrese öğrenimine ve arûzla şiir yazmadaki gücünü gösterme arzusuna bağlayabiliriz.

Âşık, Ercişli Emrah, Erzurumlu Emrah, Erzurumlu Şehvarî, Âşık Ömer, Bayburtlu Zihnî, Gevherî'den etkilenmiştir.

Âşık Ömer:

Be gaziler aşka düşelden beri
Câm-ı mihnet bana yâr oldu gitti
Gam deryası serden aşaldan beri
Tutuştı vücudum nâr oldu gitti ⁶.

Elçin- 21

Huzûrî:

Biz bize diyecek bir hal kalmadı
Yandı vücudumuz kül oldu gitti

⁶ a.g.e. s.44.

Her kime verdikse arttı almadı
Lâl ü gevherimiz pul oldu gitti⁷.

Dizdaroğlu-32

Ercişli Emrah:

Seherde uyanmış gözleri mahmur
Dedim serhoş musun söyledi yoh yoh
Ağ elleri boğum boğum kınalı
Dedim bayram mıdır söyledi yoh yoh⁸

Sakaođlu-89.

Huzûri:

Dedim güzel bana taze gül gerek
Dedi yanağımda ter kalmamıştır
Dedim yaz deftere beni ey melek
Dedi defterimde yer kalmamıştır⁹.

Didarođlu-83.

Dertli:

Gıdâb-ı mihnete kapandım kaldım
Vermedin bir yandan ses kara bahtım
Anladım gafilsin uykuya daldın
Deli poyraz gibi es kara bahtım¹⁰.

Dizdaroğlu-47.

Bayburtlu Zihnî:

Vardım ki yurdundan ayak göçürmüş
Yavru gitmiş ıssız kalmış otağı
Camlar şikest olmuş meyler dökülmüş
Sâkîler meclisten kesmiş ayağı.

Sakaođlu-81.

⁷Şükrü Elçin; **Âşık Ömer**, Ankara 1987

⁸Saim Sakaođlu; **Ercişli Emrah**, Ankara 1987, s.98.

⁹Hikmet Dizdaroğlu; **a.g.e.** s.83

¹⁰Şemseddin Kutlu; **Dertli**, Ankara 1988

Huzûrî:

Sevdiğim görünce ıssız otağın
Parçalandı ciğer paresi sensiz
Lütfeyle meclisten kesme ayağı
Unulmaz yüreğim yaresi sensiz.

Dizdaroğlu-30.

Seyranî:

Aşkın arısına düşürme telaş
İster isen benden bal kara gözlüm
Muhabbet dilersen semtimde dolaş
İstemezsen gamda kal kara gözlüm¹¹.

Yüksel-71.

Huzûrî:

Hicran dalgasını baştan aşırdın
Oldu gözüm yaşı çay kara gözlüm
Mecnun gibi aklım aldın şaşırdın
Derdin ne beladır vay kara gözlüm.¹²

Özder-82.

Erzurumlu Emrah:

Şâd ol deli gönül müjdeler olsun
Benim yârim gelecektir bu gece
Kesilsin kurbanlar yansın şem'alar
Küllî mahım talan olsun bu gece.¹³

Uraz-33.

Huzûrî:

Taze başın için bir bade doldur
Arttı yine âh u zârım bu gece
Ya bu dertten kurtar, ya beni öldür
Söyünmez su ile nânım bu gece.

Özder-18.

¹¹Hasan Avni Yüksel; *Âşık Seyrânî*, Ankara 1987

¹²Âdil Özder; *Basılmamış Malzeme*, No:82

¹³Murat Uraz; *Âşık Emrah Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul 1940

Gevherî:

Ey viran olası ey çarh-ı gerdûn
Bu senden çektiğim sitemler nedir
Gönül mahzun gözlerim giryan pürhûn
Derunumda derd u elemler nedir.¹⁴

Köprülü-56.

Huzûrî:

Sen beni düşürdün çaresiz derde
Ağlarım derdimin çaresi nedir
Kanlı kirpiklerin ucu ciğerde
Sorarsın ciğerin yaresi nedir.

Dizdaroğlu-143.

Âşık Huzûrî, Divan edebiyatının usta şairlerinden Fuzûlî, Nâbî, Nedim, Şeyh Galip'ten ilham alır. Fuzûlî'nin lirizmi, Nâbî'nin mazmun kullanma inceliği, Nedim'in şen ve şuhluğu, Şeyh Galip'in duygu ve hayalciliğinin izlerini her zaman görmek mümkündür. Ayrıca bilgin ve felsefeci şair olan Erzurumlu İbrahim Hakkî'dan etkilenmiştir.

Huzûrî'nin şiirlerinde işlediği konuların başında aşk gelmektedir. Âşık, aşkın beşerî olanını tercih eder. Sevgili eti ve kemiği ile kendini hissettirir. Şiirlerinde iç ve dış özellikleriyle yer alır. Dişleri inci, saçları anber kokulu olup bele kadar uzanır. Parmakları kamışa benzer. Kolları beyaz, bilekleri mermerdir. Alını aya benzer. Kiraz dudaklıdır, boyu bosu yerindedir. Yüzbin huri ve melekten daha değerlidir. Dudağından kevser şarabı akar. Yetmişiki derde deva bulabilir. Bakû'da, Gence'de benzerini bulmak zordur.

İnci dişler, ayın günün hesabı
Dudağından akan kevser şarabı

.....
Azerî yavrusu, Tiflis balası
Çekilmiş yay gibi kara kaşların
Göklerin meleşti yerin sunası
Saldı beni âh u zâra kaşların.

¹⁴M. Fuat Köprülü: 17 nci Asır Saz Şairlerinden Gevherî. İstanbul 1929. s.56

Şiirlerinin Teknik Özellikleri:

Âşık Huzûrî'nin yüzaltmışiki koşma ile üç semaîsi üzerinde yaptığımız inceleme sonunda şiirlerinin ilk dörtlüklerinin kafiye şemasının şöyle olduğu görülmüştür.

Yüzotuzaltı şiir: abab

Yirmiyedi şiir: abcb

Bir şiir: aaab

Bir şiir : aaxa şeklinde başlamaktadır.

Âşığa ait şiirlerin çoğunluğunun abab düzeniyle başlamasını, onun kalem şairi olması ve klasik şekli tercih etmesiyle açıklayabiliriz. Âşığın şiirlerinde yarım, tam, zengin ve cınaslı kafiyelerin kullanıldığı görülür.

Taze başın için bir bâde doldur
Arttı yine âh u zârım bu gece
Ya bu dertten kurtar, ya beni öldür
Söyünmez su ile nârım bu gece

(- 1 yarım kafiye)

Ağzı bozuk bir şairim kundaktan

T.K.

Düzelsin gerektir öyle diş bana

T.K.

Beklesem mangır yok geldim uzaktan

T.K.

Yapmalı çabucak temiz iş bana.

T.K.

Özder

(1-3: ak tam kafiye)

(2-4: iş tam kafiye)

Zengin Kafiye:

İki sağlık arasında hastayım
Bu gün en kederli bir demdir bana
Zevki yok. derdi çok bir hevesteyim
Dünyanın her demi bir gamdır bana.

(-asta, -este: zengin kafiye)

Cınaslı kafiye:

Rahmetmedi ele göğüste yüz yerde
Kan ađladım, boyun burdum o yra
Eyvah uslanmadım belki yüz yerde
Ayak aldım, başım vurdum o yara.

(yüz yerde ve o yara: cınaslı kafiye)

Motifler:

I-Din ve Tasavvuf:

a-Yrab-Allah:

Yarab dertli gamlı bir zamandır
Sevdiceđim yri benden ayırma

b- Peygamberler:

1-dem: İlk insan olarak bilinir. Cennet'ten çıkarılmasıyla n yapmıştır.

Sor bilir tarihi dem'den beri
Sađa sola sallar keskin teberi

.....

2- İsa: Diđer peygamber ve din uluları ile beraber anılır.

Ll-i lebin gibi ll-i muciz dem
Ne Hızır, ne İlyas, ne İsa'da var

.....

c-Melek:

1-Azrail: Can alması ile ünlüdür.

Azrail göğsümde alır canımı
Görsem bir cemalin bari sevdiğim

d- Ahiret:

1-Cennet-Cehennem:Daima ikisi birlikte anılır

Çün dest-i sâkiden nûş ettik Kevser
Cennetle cehennem bir oldu her yer
Atladık Sırât'ı kopardık mahşer
Gittik geldik Kıyamet'i sor bize.

II-Toplum:

a- Kays-Mecnun:

Kays bana gösterdi ciğer yarasın
Yarama benzemez gördüm o yara

.....
Aşk u sevda ile oldum ihtiyar
Mecnun gibi gezdim diyar be diyar

b-Eflatun: İlk Yunan filozofu.
Eflatun bulamaz derdine çare
Merhem çok amma kin sende

c- Rum Güzeli:

Bir Rum güzeline yaktım abayı
Akar sular gibi dil havasına

ç- Ülkeler-Şehirler:

1-Hint:

Kocalığı Hint'e kadar sürelim
Gençleşelim bir arada duralım

2-Bakû- Gence:

Bakû- Gence'de bulunmaz eşin
Yüzü güneş, yanak ziyalı güzel.

.....

3- İstanbul:

İstanbul'un her tarafı gülşendir
Bülbülüm gerektir âh u zâr bana

.....

4- Erzurum:

Hayatımda külah kaptırmamıştım
Erzurum'da kaptılar külahımızı.

5- Ardanuç:

Cumhuriyet sana hakkını verdi
Yeniden olmuşsun kaza Ardanuç

.....

6- Kemaliye:Erzincan'ın bir ilçesi.

Kemaliye bahçeleri bağları
Yusufeli'n hatıllattı ah bana.

7- Kâbe:

Eteği belinde Kâbe'ye yürür
Girse Beytullah'a İslâm bulamaz.

.....

8- Kerbelâ:

Vak'a-yi Kerbelâ çille keşanı
Matem ocağının ferraşınız biz.

.....

III- Tabiat:

a- Gül:

Güller gözümüzde oldu bir diken
Bilir varsa eğer bu derdi çeken.

b- Renkler: Renkleri pekiştirilmiş şekilleriyle kullanmaktadır.

.....
Anasından doğma kör olan insan
Yeşilden, sarıdan bozdan ne anlar.

Kıpkızıl entari ,yemyeşil gömlek
Sapsarı topuklar, bembeyaz gömlek..

Not: Âşık Huzûrî ile ilgili çalışmalarımızı ilerde bir kitap olarak yayınlamayı düşündüğümüzden makale burada kısa tutulmuştur. .